

Ind i litteraturen

Knud Sønderby blev en af det 20. århundredes populære og meget læste forfattere. Men hans vej ind i litteraturen var vanskelig. Forfatterens første roman *Midt i en Jazztid*, der skildrer en frigjort ungdom, blev enstemmigt afvist af samtidens anmelderkorps.

Af cand.mag. Benni Bødker

Knud Sønderby udviklede med årene en presseskyhed. Helst holdt han journalister og andre nysgerrige på behørig afstand, efterhånden som mængden af interesserede stadigt forøgedes. For Knud Sønderby (1909-1966) hørte til efterkrigstidens mest læste. Han var en velestimeret forfatter, på det nærmeste institutionaliseret ved at udkomme på det revitaliserede og atter førende Gyldendal, samt ikke mindst som medstifter af Det danske Akademi. Dertil oplevede han en folkelig bevågenhed, der bragte oplags- og læsertal op i efter danske forhold astronomiske højder. Billigbogsboomet i 1960'erne kom forfatter-skabet til gode, og Sønderby kunne ride med på nyrealismens genopdagelse af 1930'ernes litteratur og ikke mindst den nye generation af ungdomsromaner (Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld*, Leif Panduros *Rend mig i traditionerne* og Anders Bodelsens *De lyse natters tid* udkom alle i 1958).

Midt i en Jazztid, Sønderbys debutroman fra 1931, er nok den, der har oplevet det længste efterliv. Hjulpet på vej af

Knud Leif Thomsens noget ujævne filmatisering i 1969, er romanen siden forblevet i trykken. I 1999 blev den således nr. 10 i *Politikens* læserafstemning om "Århundredets danske roman" og seneste oplag udkom i 2000. Forfatterkabets popularitet og anerkendelse, der i dag betragtes som noget af en selvfølge, slører imidlertid det faktum, at Sønderbys vej ind i litteraturen ikke bare var vanskelig, men også at han ved udgivelsen af sine første romaner mødte en så enstemmig afvisning fra anmelderkorpset, at han hører til en af periodens mere udskældte danske forfattere. Det kan være vanskeligt at forstå i dag, hvor han både i litteraturhistorier og undervisningen betragtes som en selvfølgelig klassiker.

Men i Knud Sønderbys efterladte papirer på Det Kongelige Bibliotek (UT. 505) kan man læse hele den dramatiske beretning. For nok var Sønderby pressesky, men han var bestemt ikke pressefjendsk. Hans officielle forfatterskab er en lille eksklusiv samling romaner, teaterstykker og essaysamlinger, men ved siden af udfoldede han en journalistisk virksomhed af imponerende omfang. Og ikke mindst samlede han minutiøst udklip om sig selv fra danske og udenlandske aviser, som behørigt blev arkiveret i en række store scrapbøger, der nu indgår i de efterladte papirer.¹ I begyndelsen må det have været deprimerende at samle, men scrapbøgerne giver i dag et enestående indblik i omstændighederne omkring Sønderbys debut og ikke mindst modtagelseskritikken, hvilket udgør genstandene for følgende gennemgang.²

Efter gymnasiet begyndte Knud Sønderby i juni 1927 at studere jura på Københavns Universitet, og allerede i løbet af studietiden forsøgte han at skrive noveller. Disse tidlige noveller er

Knud Sønderby (1909-1966). Forfatter til romanen „Midt i en Jazztid“, der i dag opfattes som en moderne klassiker. Alligevel fik bogen en hårdhændet modtagelse af anmelderne i 1931, hvor bogen udkom første gang. (Det Kongelige Bibliotek).

formodentlig gået tabt,³ men et glimt af forfatterskabets begyndelse kan fås i Sønderbys lille skitse i *Vild Hvede* fra maj 1931, der blev hans litterære debut. *Vild Hvede* var et tidsskrift for ung litteratur under redaktion af Viggo F. Møller, der var forfatter af sære fortællinger og en kort overgang gift med Tove Ditlevsen. *Vild Hvede* eksisterede 1930-51 og trykte bidrag af adskillige af tidens store forfattere side om side med for længst glemte debutanter. Bladet var en fortsættelse af *Klinte* (1925-26) og udviklede sig senere til det stadig eksisterende *Hvedekorn*. Sønderbys bidrag er en lille skitse eller shortstory, der hedder "Baggaardsbørn".⁴ Trods titlen er det ikke dyster socialrealisme. Den ildelugtende baggård og de fattige forhold i et arbejderkvarter beskrives, men miljøet er kun antydnet og underordnet. Historiens egentlige ærinde er den spirende romantik mellem en dreng på 15 år og en pige på 14, der sidder i en vindueskarm mellem 3. og 4. sal. De er endnu børn, men kender til de voksnes erotik og vil gerne udforske den, uden egentlig at vide, hvad de skal stille op med den. Et udateret udklip uden kildeangivelse forrest i scrapbogen vidner om, at Sønderbys bidrag blev fremhævet i en kortfattet anmeldelse af tidsskriftet.

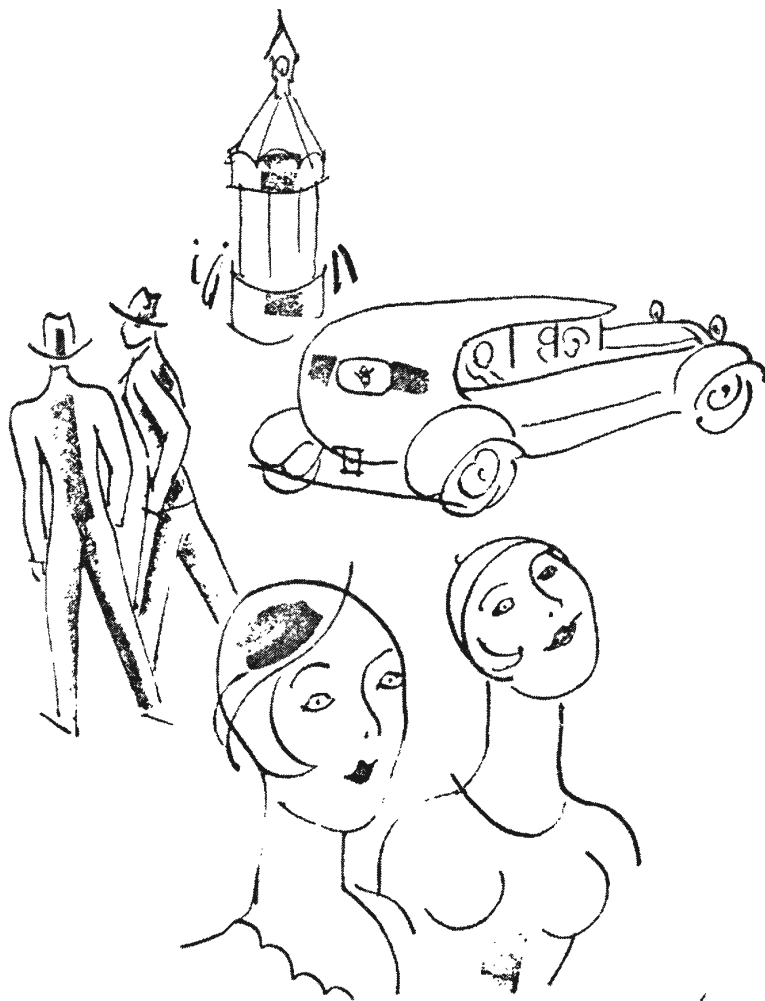
I løbet af 1930 fik novellerne en form for litterær bevågenhed, da den unge kritiker Frederik Schyberg fik dem at læse. Det skyldtes i første omgang en misforståelse, der er meget sigende for stud.jur. Sønderbys manglende kendskab til tidens litterære miljø. Han troede at have set Schyberg i universitetes frokoststue på Studiegården og bad derfor en studiekammerat, der boede på samme vej i Charlottenlund som Schyberg, om at give ham novellerne, så han kunne læse dem. I virkeligheden var det kritikeren Peder

Hesselaa, Sønderby troede at kende.⁵

Frederik Schyberg (1905-50) havde siden 1929 været tilknyttet den konservative avis *Nationaltidende/Dagens Nyheder*. Som anmelder var han primært æstetisk indstillet og forsøgte at holde politik og livsanskuelse ude af sin kritiker-virksomhed, hvilket dog ikke afholdt ham fra iblandt at være moralsk og sædelig i sin kritik. Han var først og fremmest teateranmelder, men skrev også om moderne litteratur og var en af de første til at tage filmen alvorligt. Som led i sit arbejde på en doktordisputats om Walt Whitman, skrev han en bog om *Moderne amerikansk Litteratur* (1930), hvor han som en af de første i Danmark omtalte F. Scott Fitzgerald og Ernest Hemingway.⁶ Schyberg regnede den anti-puritanske Hemingway for en af efterkrigstidens vigtigste forfattere, men mente også, at han var et sygdomstegn, fordi han var dekadent og altså repræsenterede en kultur i undergangsfasen.⁷ Schyberg var en kritiker, der ikke veg tilbage for den nye litteratur, og han dyrkede gerne sin pædagogiske åre ved at optræde som privat konsulent for vordende og allerede etablerede forfattere. Det kom Sønderby til gode, og hans noveller blev forsynet med en anbefaling skrevet på *Nationaltidendes* papir, som han kunne sende med rundt til forlagene. Brevet, der nu findes i scrapbøgerne, er dateret 12. november 1930 og lyder:

"Den unge Knud Sønderby har bedt mig om en Udtalelse ang. hans første Noveller. De har interesseret mig meget at læse, fuldendte er de selvfølgelig langt fra, men i deres komplette *Uaandelighed* afspejler de en bestemt side af moderne Ungdom, som det er en Velgerning at se afspejlet, også på dansk. Det er ikke en ung Poet der her taler, det er en ung Mand af i Dag, - og man kan i hans Småfortællinger

K N U D   S Ø N D E R B Y
M I D T I E N J A Z Z T I D

J E S P E R S E N   O G   P I O S   F O R L A G

Omslaget til 1. udgaven af „Midt i en Jazztid“ er med Axel Nygaards kongeniale illustration. Bogen blev med det samme en salgssucces. Første oplag var udsolgt på 14 dage. (Det Kongelige Bibliotek).

finde Udtryk for en lignende Efterkrigs-psykologi, som har betinget f.Eks. *Hemingways* internationale Succes. Jeg synes disse Historier fortjener at udgives, - de vil sikkert finde Læsere.”⁸

Det kan betegnes som Sønderbys første anmeldelse, og den er interessant ved sammenligningen med Hemingway, og ved at Schyberg lagde vægt på, at novellerne var “uåndelige” og afspejlede en bestemt generation. Han mente altså, at Sønderby skrev mere realistisk og mindre idealistisk end andre forfattere om tendenser i det moderne Danmark, som ikke havde været beskrevet kunstnerisk før.

Trods hjælpen fandt novellerne ikke nogen forlægger, men opmuntret af Schyberg besluttede Sønderby sig for i stedet at skrive en roman. Han handlede hurtigt: manuskriptet til *Midt i en Jazztid* blev til i løbet af marts 1931. I april diskuterede han den igennem kapitel for kapitel med Schyberg, og i maj var romanen klar til at sendes ud til forlag, igen forsynet med en anbefaling af Schyberg dateret 9. maj 1931:

“Uden Gran af Pretention, uden Anelse af det intellektuelle Skaberi, som præger vore andre Forfattere af de yngre Aargange - har en ung Student her fortalt om sig selv og sine Jævnaldrende og derved givet et Billede af det “unge Danmark”, det unge *almindelige* Danmark midt i en Jazztid, som forekommer mig meget værdifuldt. Ikke mange unge Mænd el. unge Kvinder vil undlade at genkende meget af sig selv og af deres Nærmeste i Knud Sønderbys Skildringer [...].

“Uden kunstneriske Kvaliteter er Knud Sønderbys Skildringer med al deres store Nøgternhed jo langt fra. Meget i hans Sind tyder på, at der her er en virkelig

Fortæller på Vej, og allerede denne hans første Bog synes mig at være ligesom et dansk Sidestykke til *Hemingways* amerikanske Romaner og til *Sigurd Hoels* ypperlige norske Ungdomsroman “Syndere i Sommer-sol” [...].”⁹

Ligheden med Hemingways debutroman *The Sun Also Rises* (1926) var noget anmeldere og senere kritikere hæftede sig ved, iblandt grænsende til beskyldninger for plagiat. Sønderby påstod selv, at han først læste Hemingway på Schybergs opfordring efter at han havde skrevet sin roman.¹⁰ Det virker nu ikke helt rimeligt, eftersom Sønderby i det mindste må have kendt til Hemingway siden anbefalingen fra november 1930. Når Sønderby så hyppigt i samtiden blev sammenlignet med Hemingway, skal svaret nok findes i, at anmelderne så ham som udtryk for en tendens, de ikke brød sig om, og derfor gerne ville bortforklare. Den nemmeste afvisning var at sige, at Sønderbys kyniske ungdom blot var udtryk for en forfatter, der var for inspireret af det nyeste fra USA. Til gengæld virker det plausibelt, at Schyberg kan have gjort Sønderby opmærksom på Fitzgeralds første novellesamling *Tales of the Jazzage* (1922), hvorfra han kan have fået inspiration til sin egen romantitel.

Romanen blev endelig antaget i begyndelsen af juni på forlaget Jespersen & Pio med en meddelelse om at romanen “kun vil opnaa et ringe Salg, da den kun vil blive forstaaet og gouteret af det faatallige, litterært kyndige Publikum”, men at dens kunstneriske kvaliteter berettigede den til udgivelse.¹¹ Og for at demonstrere, at betænkelighederne var oprigtigt ment, lod forlaget satsen bryde, da romanens første oplag på kun 1.200 eksemplarer var trykt. Da den udkom 23. september 1931 var den tilegnet Frederik Schyberg. Forlaget måtte

Frederik Schyberg (1905-50) var tilknyttet *Nationaltidende/Dagens Nyheder*. Han forsynede manuskriptet til „Midt i en Jazztid“ med en anbefaling, da romanen blev sendt ud til forlagene. (Det Kongelige Bibliotek).

skyndsomst sætte bogen en gang til, for trods - eller måske netop på grund af - anmeldernes kritiske indstilling, blev romanen noget af en chokseller. Første oplag var udsolgt på 14 dage, yderligere tre oplag på hver 1.100 eks. blev trykt inden året var omme, og allerede året efter blev den også oversat til svensk, hvor den kom i tre oplag. Det blev hurtigt en berømt og berygtet bog, hvilket forlaget naturligvis ikke undslog sig for at spille på i smarte annoncer sat i moderne funkisstil, som Sønderby stolt har indklæbet (men igen uden kildeangivelse):

“Knud Sønderby Midt i en Jazztid er Bogen om de Unge af Ildag og Imorgen; Bogen, der berømmes og fordommes; Bogen alle taler om; - Bogen der sælges i Oplag paa Oplag!”

B egejstringen var der ingen spor af hos hovedstadens anmeldere. *Midt i en Jazztid* udkom ikke til stående ovationer, i stedet tegnede der sig i modtagelsen på tværs af alle front er en fælles forargelse. Den danske dagbladskritik befandt sig i begyndelsen af 1930'erne i en overgangsfase. Livsanskuelsesdebatten fra midten af 20'erne var ved at ebbe ud, og politiseringen havde endnu ikke sat ind for alvor. Resultatet var en kritik, der var optaget af både moralske og politiske spørgsmål, men i mindre grad var interesseret i litteraturteoretiske vurderinger. Den nye litteratur blev læst og bedømt efter sin holdning og tendens. Mange af tidens anmeldere var præget af både det moralske og det politiske, og deres kritik kan derfor forekomme inkonsistent og selvmodsigende. Derfor optrådte socialdemokraten Julius Bomholt lige så moralsk bornert og sædelig som den konservative Henning Kehler, og derfor var den konservative Hakon Stangerup iblandt lige så fordomsfri som æsteten Tom Kristensen.

Man kan heller ikke helt regne med avisernes tilhørsforhold. I 30'erne eksisterede det gamle firebladsystem stadig, hvor næsten alle større byer havde mindst ét dagblad for hvert politisk parti, men i stadig stigende grad blev kulturstoffet skilt ud fra det ideologiske. På det radikale *Politiken* sad eks. den æstetiske anmelder Tom Kristensen, ligesom Hans Brix ikke var på det konservative *Dagens Nyheder* af politiske årsager. På den anden side var der stadig rester af det gamle system. Henning Kehler på *Berlingske Tidende* var absolut national og kristen, mens *Social-Demokraten*s Julius Bomholt var manden, der tegnede socialdemokratiets kulturpolitik.

Anmelderne afviste alle som en

Midt i en Jazztid, fordi de var forargede over dens skildringer af den moderne ungdom, deres moral, vaner og opførsel. Det var først og fremmest erotikken og ungdommens driverliv, der provokerede, og ikke overraskende udviste Henning Kehler og Julius Bomholt den stærkeste moralske anfægtelse. Henning Kehler (1891-1979) var oprindeligt radikal og skrev i *Politiken*, men sommeren 1925 foretog han med bogen *Kampen for Livsanskuelse* et opgør med radikalismen og blev fortaler for kristendom og konservatisme. Han kom via *Kristeligt Dagblad* til *Berlingske Tidende*, hvor han anmeldte ud fra et moralsk, konservativt og nationalt fundament. Kehler hørte til de mest subjektive og usaglige af periodens anmeldere, der ikke veg tilbage for personangreb eller uvederhæftige beskyldninger.¹²

For Henning Kehler var der ikke tvivl om at Sønderbys roman gav et korrekt og næsten dokumentarisk udtryk for en beklageligt stor del af den unge generation, der var kendetegnet ved at være forlystelsesyge og seksuelt uhæmmede. Trods bogens rå tone mente han dog også at den var moralsk, "Ikke ved det, den direkte siger, slet ikke ved nogen paahæftet *Morale*. Men ved det, den aabent vedgaar."¹³ Romanen vedgik ifølge Kehler, at tidens ungdom ikke var lykkelig, på trods af at de levede uden den ældre generations hæmninger. Han tillagde altså romanen en vis kritisk indstilling, men mente også, at dens frisprog var uacceptabelt. Ikke - som han skrev - fordi han var snerpet, men fordi:

"visse Ord virker helt anderledes paa Tryk end i det talte Sprog. Den slaviske Realisme er overhovedet ikke Realisme, men Mangel paa Evne til at tage Illusionen, dette i al Kunst - enten det drejer sig om en Tragedie eller et Kirkespir - saa nødvendige Element med i Betragtning."

Kehler påtalte, at romanens realisme ikke var kritisk nok. Han gav udtryk for, at realisme ikke blot bør være virkelighedsgengivelse, men også en idealistisk vurdering af virkeligheden. Han kritiserede derfor, at Sønderby ikke havde lagt nok afstand til sit emne, og anmeldelsen sluttede med en bøn til censurens genindførelse:

"Undertiden maa en Kritiker i vore Dage mindes Censurens Velsignelser. Censur, enten den er lovfæstet eller kun støtter sig til Smagens uskrevne Lov, lærer Skribenterne at gøre sig Umage og at overvinde Vanskeligheder. Censur er en Forudsætning for Stil. Naar alt er tilladt er alt let, men sandelig om alt er godt."

Julius Bomholt (1896-1969) var teolog og senere Danmarks første kulturminister. Han var kommet til *Social-Demokraten* i 1931 fra en mindre provinsavis og havde netop udgivet den første marxistiske litteraturhistorie i Danmark, *Dansk Digtning fra den industrielle Revolution til vore Dage* (1930). Hans anmeldelser var programmatisk og ville fremme en arbejderkultur, hvis særlige kulturideal skulle være socialistisk. Året efter formulerede han sit program i bogen *Arbejderkultur* (1932), hvor han skrev, at tidens tiltagende fokusering på det erotiske var et tegn på det borgerlige samfunds forfaldsperiode.¹⁴ Det viste sig i anmeldelsen af Sønderby, hvor han om bogens borgerlige ungdom vrængede, "Erotisk set indretter man sig paa Planøkonomi. Hvis det "kribler" i Nerverne, arrangerer man sig for en Nat med et Pigebarn. Begreber som "Præventiver" og "Menstruation" hører med til Børnelærdommen."¹⁵

Betegnende nok er det en overdrivelse af romanens erotiske frigjorthed.

Der er ingen eksempler på tilfældige seksualpartnere, og hverken præventiver eller menstruation omtales direkte i romanen. Men det er karakteristisk, at Bomholt overdrev graden af ungdommens frigjorthed eller mangel på moral for at markere sin afstandtagen.¹⁶ Han sammenlignede desuden romanen med Johannes Jørgensens og Viggo Stuckenberges drømmere i symbolistromanerne fra 1890'erne. En sammenligning, der ikke faldt ud til den samtidige generations fordel:

“Og saa Knud Sønderbys jazzende, bilkørende og whiskydrikkende Ungdom! Denne Ungdoms Domæne strækker sig fra Strandvejens Velhavervilla til “Valencia”. Drømmen er erstattet af en blasert, lidt verdensmandstræt¹⁷ Erkendelse af en temmelig kedelig Virkelighed. Man interesserer sig for Bilmærker og Greta Garbos erotiske Teknik, og iøvrigt er det Dagens Problem, om man i det hele taget *gider* noget.”

Greta Garbos erotiske teknik er igen noget Bomholt havde opdigtet for at gøre de unge værre, end de blev skildret i romanen. Det tyder på, at han snarere forholdt sig til en tendens i tiden, end til den bog, han skulle anmelde. Hans litteraturopfattelse baserede sig på, at litteraturen skulle være opbyggelig, kollektivistisk og realistisk, dvs. handle om typer snarere end individer og om arbejdere snarere end borgerskab.¹⁸ Han konkluderede derfor, at Sønderbys roman ikke havde anden værdi for arbejderne end som et skræmmebillede af et overflødigt og arrogant borgerskab.

Det kan ikke undre, at de to enlige repræsentanter for den ældste generation var kritiske. Freilif Olsen (1868-1936), der på dette tidspunkt

var medredaktør på *Ekstra Bladet* efter i mange år at have været enerådende, var kun perifert litteraturanmelder. Han afviste kort og overfladisk den moderne ungdom og dermed også bogen.¹⁹ Litteraturvidenskabsmanden Hans Brix (1870-1961) indrømmede Sønderby visse håndværksmæssige kvaliteter, men erklærede ellers, at “Danske Forældre maa gysse” over den kyniske, lige glade og erotiske ungdom, og han konkluderede:

“Læg midlet maa for den nuværende Slægt som for de ældre blive alvorligt Arbejde. Men her er Ulykken den, at Sporten skyder sig imellem. Den er nemlig Arbejde - den bruger Kræfterne - men det er ikke alvorligt Arbejde. Sporten er ifølge sit Væsen Illusion og gold.”²⁰

Mest overraskende er det vel at Tom Kristensen (1893-1974) var at finde i det kritiske kor. Han var i 1931 vendt tilbage til *Politiken* som førsteanmelder efter at have udgivet romanen *Hærværk* (1930), hvor han selv skildrede jazztidens fænomener. Han var en af periodens mest åbne anmeldere, der introducerede til tidens internationale forfatterskaber, ikke mindst fra den angelsaksiske verden, og var erklæret programløs som impressionistisk anmelder. Ikke desto mindre tilsluttede Tom Kristensen sig Brix' dom, når han om romanhovedpersonens melankoli skrev, at “det slaar Læseren, at herregud, Bæstet kan jo bare tage og bestille noget, saa er det Problem løst. Disse Piger og disse Drengene er det meget let at kurere.”²¹ Han var ikke villig til at se ungdommen som andet end tanketomme og overfladiske. En forklaring på reaktionen ligger i, at Kristensen var overbevist om, at Sønderby havde forlæst sig på Hemingways første roman (hvis titel Kristensen dog huskede forkert).

Julius Bombholt (1896-1969) tv. skrevet i Social-Demokraten, Henning Kehler (1891-1979) th. var fra Berlingske Tidende. De to kritikere tog begge stærkt afstand fra romanen „Midt i en Jazztid“ (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen).

Han indledte ligefrem sin anmeldelse:

“Hvad hjælper det, at Johs. V.

Jensen rynker paa Næsen ad den amerikanske Forfatter Ernest Hemingway, naar den Hemingwayske Maner trods alt breder sig ud over Amerika og Europa som en Influenza. Hidtil har vi i det afsides Danmark været forskaanet for Feberen; men den har længe truet, og nu er den der. Debutanten *Knud Sønderby* maa siges, at have over fyrrerive Grader.”

Ikke overraskende faldt sammenligningen ikke ud til Sønderbys fordel. Hos Hemingway var desperationen ægte og troværdig, men Sønderbys ungdom fordrev blot tiden med ingenting og tog ikke livet alvorligt:

“FEks. tales der et sted om Klasseforskel. Nogle Piger kan gaa elegant klædt, siger Forfatteren. Andre Piger, som er lige saa smukke og lige saa lidt aandfulde, kan derimod aldrig faa Lov til det. Og det er noget Sjuskeri, mener han. Han bruger udtrykkelig ordet ‘Sjuskeri.’”

Meget sigende skal ovenstående forestille at parafrasere en passage i romanen, men “lige saa lidt aandfulde” er en kritisk bedømmelse, der ikke forekommer i romanen. En afgørende årsag til Tom Kristensens kritik af Sønderby skal nok findes i, at Kristensen selv var inde i en udvikling, der for en kort stund drev han over i en marxistisk kritik. Et halvt år efter anmeldelsen holdt han et radioforedrag, der

blev udgivet under titlen *Kunst, Økonomi, Politik* (1932), hvor han kritiserede den kunst, der ikke afspejlede den moderne krise, og opfordrede den unge generation til at forstå de økonomiske forhold, "Ungdommen maa altsaa blive politisk."²²

Endelig blev Knud Sønderbys roman anmeldt af en anden romanforfatter, der også havde markeret sig ved sine skildringer afsamtiden, nemlig den reaktionære Jacob Paludan. Sønderby huskede senere hans negative anmeldelse således: "En ung mand kommer jazzende ind på scenen", skrev Paludan med et ubehag, der nærmede sig væmmelse og viste, hvor lidt velkommen jeg var."²³ En sådan anmeldelse ligger imidlertid ikke i scrapbøgerne på Det Kongelige Bibliotek, og den er heller ikke omtalt i nogen bibliografi, men Paludan skrev på dette tidspunkt mest i *Nationaltidende*.²⁴ At Sønderby ikke har husket forkert, bekræftes dog af et upubliceret brev fra Jacob Paludan til bogsamleren Peter Christiansen dateret april 1970, der findes i en anden samling på Det Kongelige Bibliotek. Paludan sendte ham sit eksemplar af *Midt i en Jazztid* og skrev: "Men hverken straks eller senere har Bogen talt udpræget til mine særlige Fornemmelser, saa Tabet vil glemmes. Min Anmeldelse i sin Tid paaførte mig vist Sønderbys livsvarige Had, hvilket viser, hvor prekært det i meget smaa Lande er med Akademier."²⁵

Samlet må man konstatere, at anmelderne kun i ringe grad behandlede Knud Sønderbys debutroman, men snarere forholdte sig til den ungdom, som romanen skildrede. Eftersom romanen ikke lagde afstand til de unge, måtte den opfattes som kunstnerisk fejlslagen. Den positive vurdering af Sønderby i efterkrigsårene

skyldtes ikke, at anmelderne ændrede mening eller indså, at de havde fejlbedømt forfatterskabet. Det var en ny generation af kritikere, der var med til at kanonisere romanerne. Forklaringen er formodentlig den, at Sønderby i løbet af efterkrigsårene ikke længere blev betragtet som en "farlig" forfatter. Hans romaner kunne nu ses med en vis distance som et historisk fænomen, der ikke provokerede ved deres skildringer af samtiden. Men for de samtidige anmeldere var det ikke muligt at anskue romanerne som primært æstetiske konstruktioner. For dem gav Sønderby først og fremmest udtryk for en holdning til samtidens fænomener, kun i anden række var han en skønlitterær forfatter. Litteraturen var ikke et neutralt område for 1930'ernes anmeldere, og de opponerede både imod Sønderbys portræt af tiden og imod selve tiden.

Årsagen til at Sønderbys romaner blev opfattet så provokerende skal findes i, at han skrev om moderniteten og om et Danmark, der gennemgik en brydningstid. I Danmark i årene efter 1. verdenskrig var den største enkelte omvæltning nok amerikaniseringen, der gav sig udslag i massekultur, kvindefrigørelse og andre radikale forandringer, der blev oplevet både som en krise og som en udfordring. De radikale forandringer bidrog til følelsen af en generationsmodsatning, hvilket igen skærpede standpunkterne. Eftersom de fleste af Sønderbys anmeldere var stærkt kritiske overfor amerikaniseringen, blev han gjort til skydeskive, fordi han skrev om det, der for dem stod som det værste i denne modernitet: den frigjorte ungdom, der hverken havde respekt for den ældre generation eller disses moral og konventioner.

Kritikeren

FREDERIK SCHYBERG

tilegnet

„Midt i en Jazztid“ udkom 23. september 1931 og var tilegnet Frederik Schyberg. (Ill. fra bogen).

Noter:

- 1 Det er UT. 505. IV. 2. a1 der i det følgende vil blive undersøgt. Kapslen indeholder en scrapbog med opklæbde artikler og papirer i forbindelse med den litterære debut.
- 2 Sønderby har selv (med variationer) beskrevet sin debut i essayene “Tredive år efter” og “Midt i en jazztid” (begge i Knud Sønderby: *De blå Glimt*. Gyldendal, 1964), “Mennesket Frederik Schyberg” (i Knud Sønderby: *De danske havne*. Gyldendal, 1969) samt i et interview (i Niels Birger Wamberg: *Samtaler med danske Digtere*. Gyldendal, 1968).
- 3 De findes heller ikke på Det Kongelige Bibliotek, når undtages nogle fragmenter, der har overlevet, fordi de er benyttet som kladdepapir til en udgave af manuskriptet til *Midt i en Jazztid* (NKS 2575. 2°). Et alternativt manuskript til romanen findes i de efterladte papirer, UT. 505. III. 1.
- 4 Knud Sønderby: “Baggaardsbørn”, in *Vild Hvede*, årg. 5, nr. 7, 1931.
- 5 Wamberg 1968: 101f.
- 6 Johannes V. Jensen præsenterede også Hemingway i Danmark på samme tid. Det skete i en kronik i *Politiken* 30. maj 1930 (genoptrykt i Johannes V. Jensen: *Retninger i Tiden*. Gyldendal, 1930). Tom Kristensen, der ellers var tidens store anbefaler af engelsksproget litteratur, omtaler tilsyneladende ikke Hemingway før i sin anmeldelse af Knud Sønderbys debutroman.
- 7 Det minder en del om Johannes V. Jensens bedømmelse. Han fremhævede Hemingway som en moderne forfatter, der skæmmes af drikfældighed og erotisk frispog. Om den første roman hedder, at den “gør Indtryk af at være komponeret over Kaferegninger som historisk Tekstmateriale.” (Jensen 1930: 104). Sammen med James Joyce og D. H. Lawrence får Hemingway bedømmelsen: “Hele Litteraturarten leder Tanken hen paa syge Hunde.” (Jensen 1930: 109).
- 8 Knud Sønderbys efterladte papirer (KB UT. 505. IV. 2. a1).
- 9 Knud Sønderbys efterladte papirer (KB UT. 505. IV. 2. a1). Sigurd Hoels *Syndere i Sommersol* (1929, da. 1944) skildrer en gruppe unges frigjorte sommer, der blot resulterer i nye konflikter.
- 10 Det sker dels i et interview kort efter udgivelsen i *Ugeblad for Studerende*, 30. oktober 1931, og dels senere i 1964 i essayet “Midt i en jazztid” (optrykt i Sønderby 1969).
- 11 Brev fra Jespersen & Pios Forlag 3. juni 1931 i Knud Sønderbys efterladte papirer (KB UT. 505. II).
- 12 En bedømmelse der går igen hos de fleste,

- der har beskæftiget sig med periodens anmeldere, eks. "Kehler er en mand med stærke antipatier, som han dækker bag en arrogant sikkerhed møntet ud i rigoristiske domme og fordomme." (Ole Hyltoft Petersen: "30'ernes kulturdebat", in Hans Hertel (red.): *Tilbageblik på 30'erne*. Aschehoug, 1967, 2. udg. 1997, s. 182).
- 13 Her og i det følgende citeres fra Kehlens anmeldelse i *Berlingske Tidende* 1. oktober 1931.
- 14 Julius Bomholt: *Arbejderkultur*. Forlaget Fremad, 1932, s. 23.
- 15 Her og i det følgende citeres fra Bomholts anmeldelse i *Social-Demokraten* 9. oktober 1931.
- 16 "Bomholts holdning til de stærkt erotiske bøger må ses i sammenhæng med, at han opfattede sin anmeldergerning som et led i klassekampen, som et bidrag til, at en hidtil underkuet befolkningsgruppe med dens sunde og livsfrode kultur kunne sejre." (Hyltoft Petersen 1967: 186)
- 17 Da Bomholt lod sin anmeldelse genoptrykke mildnede han anmeldelsen ved på dette sted at indsætte: "- men unægtelig ærlig, omsvøbsfri -" (Julius Bomholt: *Før Uvejret*. Gyldendal, 1947, s. 115).
- 18 Bomholt 1932, s. 160f.
- 19 Det skete i *Ekstra Bladet* 24. september 1931.
- 20 Brix anmeldte i *Dagens Nyheder* 27. september 1931.
- 21 Her og i det følgende citeres fra Tom Kristensens anmeldelse i *Politiken* 26. september 1931.
- 22 Tom Kristensen: *Mellem Krigene*. Gyldendal, 1946, s. 108.
- 23 Sønderby 1969, s. 10f.
- 24 Børge Benthien: *Jacob Paludan. En bibliografi*. Gyldendal, 1980 og Dan Hellum: *Knud Sønderby*. Danmarks Biblioteksskole, 1976.
- 25 NKS 5129. 4°